

De Aziatische hoornaar plant zich voort in Nederland

Linde Slikboer & Theo Zeegers, EIS Kenniscentrum Insecten

De Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*) komt oorspronkelijk uit Zuidoost-Azië. Het is een grote wesp, maar een kleine hoornaar. De soort vormt geen gevaar voor mensen, maar is vanwege haar consumptie van honingbijen op de Unielijst (van de Europese exotenverordening) geplaatst. Dit betekent dat lidstaten maatregelen moeten nemen tegen de soort. In 2017 werd ze voor het eerst gezien in Nederland, in 2018 werd ze opnieuw op verschillende plekken aangetroffen. De dieren worden vaak opgemerkt door imkers, waarna de nesten worden opgespoord en vernietigd.

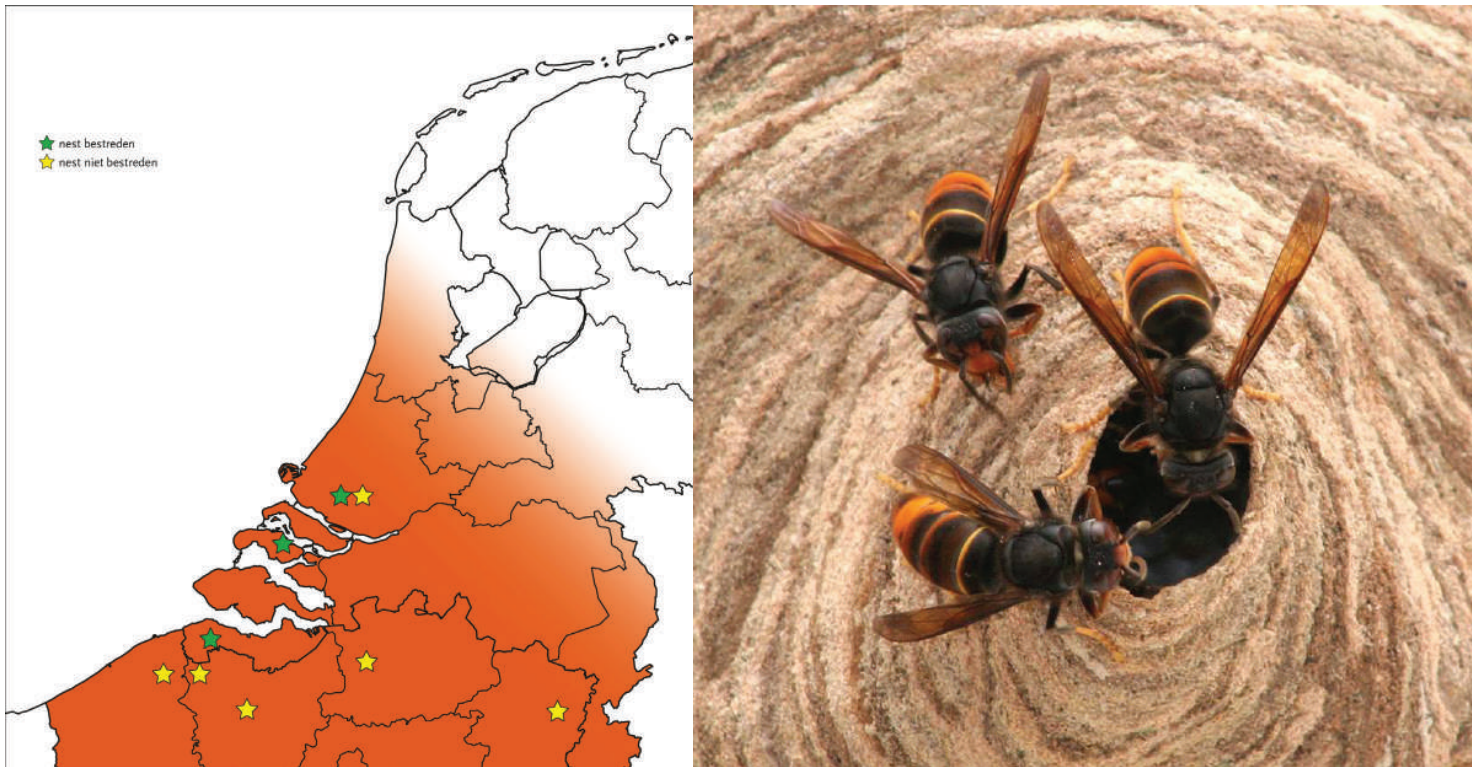
Aziatische hoornaar op jacht bij een honingbijenkast. (Foto: Jean Haxaire)

Herkennenning

Hoornaars zijn grote sociale papierwespen. Tot voor kort was uit Nederland slechts één soort bekend, de Europese hoornaar of simpelweg hoornaar (*Vespa crabro*). Sinds 2017 wordt ook de Aziatische hoornaar in Nederland gezien. Deze exoot kan van de gewone hoornaar onderscheiden worden door een aantal uiterlijke kenmerken. De Aziatische hoornaar heeft een zwart borststuk en voorste helft van het achterlijf, waar de gewone hoornaar zwart met veel rood gekleurd is. De Aziatische hoornaar heeft een fel oranje gezicht en zwart-gele poten, de gewone hoornaar een geelrood gezicht en roodachtige poten.

Gevaar voor de mens

Hoewel hoornaars er vanwege hun formaat en opvallende kleuren angstaanjagend uitzien, zijn ze voor de mens nauwelijks gevaarlijk. In tegenstelling tot de welbekende limonadewespen (vooral *Vespula vulgaris* en *Vespula germanica*) hebben hoornaars geen interesse in zoete voedingsmiddelen van de mens. De meeste mensen zien dan ook niet vaak een hoornaar, en al helemaal niet op het terras. Hoornaars zijn niet agressief en zullen alleen steken als het voortbestaan van henzelf of hun nest bedreigd wordt. De steek van hoornaars – ook die van de inheemse hoornaar – is pijnlijk maar niet gevaarlijk, behalve als het slachtoffer een allergie heeft voor wespengif. Ook in dat laatste geval is een steek van een hoornaar overigens niet gevaarlijker of pijnlijker dan die van een 'gewone limonadewesp'.

Links: Figuur 1. Potentiële verspreiding van de Aziatische hoornaar in 2019, gebaseerd op de locaties van nesten. Het is bekend dat de jonge koninginnen vele tientallen kilometers af kunnen leggen. Rechts: Aziatische hoornaars op hun nest. (Foto: Jean Haxaire)

Gevaar voor de honingbij

Hoornaars vangen flink grote insecten als prooi en nemen die mee naar het nest als voer voor de larven. Meer dan de gewone hoornaar, jaagt de Aziatische hoornaar hierbij op honingbijen (*Apis mellifera*). De hoornaarwerksters zijn dan ook regelmatig voor bijenkasten te vinden, waar ze de honingbijen uit de lucht vangen. Vanwege de ecologische risico's is in Europese wetgeving vastgelegd dat er maatregelen genomen moeten worden tegen de Aziatische hoornaar. De zorgen van imkers zijn begrijpelijk, maar de ervaring leert gelukkig dat gezonde bijenvolken over het algemeen niet te gronde gericht worden door de aanval van de hoornaars.

Verspreiding in Europa

In 2004 is de donkere ondersoort van de Aziatische hoornaar (*V. v. nigrithorax*) voor het eerst in Frankrijk gevonden, in het departement Lot-et-Garonne. De hypothese is dat er al voor 2004 een of meer overwinterende koninginnen zijn meegekomen in de kartonnen dozen van een lading aardewerk uit China, die in de haven van Bordeaux aan land zijn gebracht en bij een bonsaikweker zijn terechtgekomen. In 2006 de bleek Aziatische hoornaar al wijd verspreid te zijn in het zuidwesten van Frankrijk. In 2008 werd de soort in 24 departementen aangetroffen en in 2011 in 38 departementen. In 2010 is de Aziatische hoornaar voor het eerst gemeld uit Spanje, in 2012 volgden de eerste meldingen uit Portugal en Italië en in 2014 uit Duitsland. In 2016 is een nest aangetroffen en vernietigd na een tiendaagse zoektocht in graafschap Gloucestershire, Engeland. In 2017 is er de eerste melding uit Zwitserland. Ook in België worden al jaren exemplaren en nesten gevonden.

Waarnemingen in Nederland

Zoals verwacht, bereikte de soort ook Nederland. In 2017 kwam de eerste waarneming uit Dreischor (Zeeland), waar een imker de wespen bij zijn kast zag jagen. De waarneming leidde tot een zoekactie, waarbij het nest snel werd gevonden en bestreden. Het bleef dat jaar bij één melding. In 2018 volgde al snel de tweede melding voor Nederland, uit Schoondijke (Zeeland). Het nest was vanaf de grond niet zichtbaar en werd later gevonden op 19 meter hoogte in een watercypres. Een paar weken later werd in Spijkenisse (Zuid-Holland) na een lange zoektocht een nest gevonden in een 20 meter hoge, dicht bebladerde esdoorn. Beide nesten zijn verdelgd.

Enkele meldingen van Aziatische hoornaars in 2018 leidden niet tot bestrijding. De derde melding voor het jaar kwam uit Sint Jansteen (Zeeland), waar direct een grote zoekactie werd opgezet. De zoektocht leidde tot niets; er werden geen exemplaren op Nederlands grondgebied gezien. Twee weken na de zoekactie werden bij sterke zuiderwind toch weer Aziatische hoornaars gezien bij een imker, die wegvlogen richting het zuidoosten, wat het vermoeden bevestigde dat het nest op Vlaams grondgebied gelegen is. Op 10 november werd een reeds uitgevlogen nest in Pernis (Zuid-Holland) gemeld in een populier en bestrijding had hier geen zin meer.

Losse meldingen kwamen in 2018 van Philippine (Zeeland), Willemstad (Noord-Brabant) en Amsterdam (Noord-Holland). De laatste twee gevallen betroffen met zekerheid uitgevlogen geslachtsrijpe dieren (een man respectievelijk een koningin).

Bestrijding

Wanneer een populatie Aziatische hoornaars wordt waargenomen, wordt het nest in twee stappen opgespoord. Tijdens de eerste stap wordt een zo klein mogelijk zoekgebied bepaald. Van werksters is bekend dat zij met prooien in een rechte lijn naar het nest vliegen. Aan de hand van de vliegrichting van de werksters kan daarom een kruispeiling gemaakt worden. Als op tenminste twee plekken prooivluchten zijn waargenomen, kan door het bepalen van het snijpunt van de vlieglijnen een zoekgebied worden vastgesteld. Hierna volgt de tweede stap in het opsporen van het nest, waarbij het zoekgebied wordt afgezocht met een drone voorzien van een infraroodcamera. Bij zonsopkomst zijn hoornaars en ook hun nesten warmer dan de omgeving en lichten ze duidelijk op op het camerabeeld. Bij de vondst van een verdachte oplichtende plek in het bladerdak volgt onderzoek met de reguliere camera aan de drone. Zodra een nest gevonden is, wordt het zo snel mogelijk chemisch verdelgd. Een paar dagen later wordt het gehele nest verwijderd en vernietigd.

Toekomst

De opwarming van het klimaat zorgt er waarschijnlijk voor dat Nederland een nog gunstiger leefgebied wordt voor de Aziatische hoornaar dan tot nu toe voorspeld is. Ongetwijfeld zullen er de komende jaren meer nesten in Nederland gevonden gaan worden. Op basis van de huidige vondsten kan een toekomstig verspreidingsbeeld geschetst worden. In figuur 1 is de verwachte potentiële verspreiding van de Aziatische hoornaar in 2019 te zien. Het ministerie van LNV, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit en de provincies zullen afspraken maken over de toekomst van (bestrijding van) de soort in Nederland.